

ANNA JANKOWSKA-DYMET
*Akademia Techniczno-Rolnicza
w Bydgoszczy*

FORMY I ZNACZENIE TURYSTYKI WIEJSKIEJ W ZRÓWNOWAŻONYM ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH

1. Wstęp

W wielu krajach Europy coraz większą popularnością cieszy się ekoturystyka, agroturystyka natomiast, mimo wielu zwolenników powoli ustępuje jej miejsca. Zainteresowanie tą formą turystyki wynika m.in. z faktu, iż ekoturystyka opiera się na atrakcyjnym środowisku przyrodniczym i jest najbardziej zgodna z zasadami zrównoważonego rozwoju, w tym przypadku nazywanego ekorozwojem. Działalność turystyczna zintegrowana jest z celami ochrony przyrody oraz życiem społeczno – gospodarczym. Turystyka w gospodarstwach ekologicznych w następnych latach może stać się wizytówką naszego kraju, ważne jest by każdy otrzymał lekcję edukacji ekologicznej, która wykształci w nas świadomość proekologiczną. Dzięki temu zrozumiemy jak ważne jest zachowanie aktualnych zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego dla przyszłych pokoleń.

W Polsce jednak bardzo często utożsamia się pojęcia eko – i agroturystyki. Wynika to przede wszystkim z nieznaności znaczenia, jak i z nieznaności podstawowych idei wymienionych form turystyki.

2. Główne założenia turystyki zrównoważonej

Zrównoważony rozwój w turystyce często utożsamiany jest wyłącznie z oszczędnym gospodarowaniem zasobami środowiska naturalnego. Jednakże o poziomie rozwoju określonych segmentów turystyki decydują liczne uwarunkowania zarówno o charakterze ekonomicznym, jak i pozaekonomicznym. W myśl zasad ekorozwoju postęp społeczny

i gospodarczy zapewniający zaspokojenie potrzeb współczesnego społeczeństwa nie może naruszać możliwości zaspokojenia potrzeb przyszłych pokoleń [Iwicki 2000, Kizielewicz 2001].

Idea turystyki zrównoważonej opiera się na takim modelu ekorozwoju, który godzi ze sobą cztery rodzaje ładów: ekologiczny, społeczny, gospodarczy i przestrzenny. Ład i porządek są kluczowymi pojęciami w ramach zrównoważonego rozwoju. Obecnie postuluje się stosowanie terminu „ekorozwój” w węższym, głównie ekologicznym zakresie, natomiast w odniesieniu do złożonych przestrzennych systemów społeczno – gospodarczych powinno się używać określenia **rozwój zrównoważony**. Rozwój zrównoważony nie jest rezygnacją z rozwoju gospodarczego, jest natomiast próbą zoptymalizowania w taki sposób, aby w maksymalnym stopniu były chronione zasoby naturalne, a produkowane wyroby miały wysoką jakość. Zakłada więc poprawę warunków życia człowieka bez powodowania degradacji środowiska [Niezgoda 2000].

Według definicji Federacji Parków Narodowych i Rezerwatów Przyrody Europy turystyka zrównoważona to „każda forma rozwoju turystycznego, która podtrzymuje ekologiczną, społeczną i ekonomiczną integralność terenów, a także zachowuje dla przyszłych pokoleń w niezmienionym składzie zasoby naturalne i kulturowe tych obszarów”. Podstawę koncepcji turystyki zrównoważonej stanowi zatem osiągnięcie harmonii między potrzebami turystów, środowiska naturalnego i lokalnych społeczności [„Parks for Life. Action....1994].

Turystyce zrównoważonej możemy przypisać trzy podstawowe cele:

- ekologiczny – zachowanie naturalnych zasobów, redukcja emisji zanieczyszczeń do środowiska,
- ekonomiczny – zapewnienie dobrobytu gospodarczego ludności miejscowej, utrzymanie i optymalne wykorzystanie infrastruktury turystycznej,
- społeczny – ochrona tożsamości kulturowej ludności miejscowej, wzrost partycypacji ludności miejscowej w polityce turystycznej, zapewnienie wypoczynku miejscowym i gościom, osiągnięcie zadawalających możliwości zatrudnienia w turystyce [Freizeit- und Fremdenverkehrsgeographie 1997].

Zrównoważone zarządzanie w turystyce wiąże się przede wszystkim z oszczędnym gospodarowaniem zasobami środowiska i przestrzenią oraz wykorzystywaniem już istniejącej infrastruktury turystycznej i paraturystycznej. Sam proces zarządzania turystyką zrównoważoną ma charakter holistyczny, czyli rozwój takiej turystyki zintegrowany jest z rozwojem innych dziedzin gospodarki, m. in. z rolnictwem, leśnictwem, komunikacją, itp. oraz indywidualną działalnością gospodarczą i życiem mieszkańców [Tourism and Environment 1997].

Zarządzanie turystyką zrównoważoną we wszystkich sektorach gospodarki turystycznej sprowadza się do czterech ogólnych zasad:

- zapewnienie ochrony i zrównoważonego wykorzystania zasobów przyrodniczych, kulturowych i społecznych,

- podejście interdyscyplinarne do zarządzania turystyką (współpraca profesjonalistów z wielu różnych specjalności, tj. ekonomii, zarządzania i marketingu, prawa, ekologii, socjologii, itp.),
- planowanie długofalowe – powinna być prowadzona polityka zapobiegania a nie naprawiania szkód i błędów, plany rozwoju turystyki w regionie powinny być zintegrowane z planami strategicznymi dla większych obszarów, potrzebne jest też powiązanie projektów rozwoju turystyki z innymi sektorami gospodarki,
- wspieranie lokalnej gospodarki i udziału ludności miejscowej w rozwoju turystyki.

3. Formy turystyki na obszarach wiejskich

Najdogodniejsze warunki dla rozwoju alternatywnych – w stosunku do turystyki masowej – form wypoczynku stwarzają obszary wiejskie. Możemy tu wyróżnić:

- **turystykę na terenach wiejskich** – obejmującą każdą formę turystyki odbywającej się na administracyjnie wyznaczonym obszarze wiejskim,
- **turystykę wiejską** – obejmującą te formy turystyki, które odbywają się w środowisku wiejskim o niezurbanizowanej zabudowie, małej skali zakwaterowania, atmosferze lokalności, kontaktach osobistych, itp.,
- **agroturystykę** – obejmującą te formy turystyki gdzie pobyt turystyczny w gospodarstwie rolnym organizowany jest przez właścicieli gospodarstwa z udziałem rodziny, baza noclegowa i rekreacja w gospodarstwie,
- **ekoturystykę** – obejmującą te formy turystyki, które uwzględniają najpełniej zasady ekologii,
- **ekoagroturystykę** – obejmującą te formy turystyki, które umożliwiają wypoczynek u rolników uprawiających ziemię i produkujących żywność metodami ekologicznymi (z atestem „Ekolandu”) [Kisiel, Białobrzaska, Marks 2000, Kołoszko – Chomentowska 2001, Krupińska 2002, Zaręba 2000].

4. Ekoturystyka – pojęcie i zasady

Ekoturystyka stanowi rdzeń koncepcji turystyki zrównoważonej. Jest „najczystsza formą podróżowania przyjaznego środowisku, ponieważ odbywa się na obszarach o największych walorach przyrodniczych i krajobrazowych, bezpośrednio przyczynia się do ochrony środowiska naturalnego i kulturowego tych regionów, a jej uczestnikami są ludzie o dużej świadomości ekologicznej i wrażliwości przyrodniczej” [Zaręba 2000]. Jej celem jest minimalizowanie szkód społecznych i ekologicznych przy jednoczesnym zapewnieniu ścisłego kontaktu z przyrodą. W założeniu turystyka wiejska powinna spełniać wszystkie te warun-

ki i stąd zapewne powszechny w literaturze pogląd, że stanowi ona formę ekoturystyki [Kachniewska 1995].

Istnieje wiele definicji ekoturystyki, zwanej także zieloną, przyrodniczą, czy ekototurystyką. Można powiedzieć, że ekoturystyka to podróżowanie w celu studiowania, podziwiania i czerpania zadowolenia z pięknych krajobrazów, obserwacji dzikich zwierząt i roślin, jak również podziwiania miejscowych obyczajów i kultury [Kamieniecka 1995]. Ekoturystyka, mimo iż oparta jest na systemie zakazów lub nakazów, spełnia rolę wychowawczą i kulturotwórczą.

Ekoturystyka jest integralnym elementem zrównoważonego rozwoju poprzez integrację działalności turystycznej z celami ochrony przyrody oraz życiem społeczno-gospodarczym. Stanowi ona jeden ze sposobów ekorozwoju, w którym ochrona środowiska naturalnego i kulturowego traktowana jest priorytetowo, począwszy od projektowania, poprzez zarządzanie, skończywszy na doborze odbiorców. Głównym celem ekoturystyki jest racjonalne korzystanie z zasobów przyrody, przez podmioty gospodarki turystycznej. Środowisko przyrodniczo – kulturowe obszarów wiejskich musi być tak zagospodarowane i wykorzystane, aby nie powodowało degradacji przyrody i wartości kulturowych. Turyści mogą korzystać z pobytu u rolników, którzy prowadzą gospodarstwa ekologiczne i jednocześnie prowadzą wynajem pokoi. Goście wypoczywają na łonie natury w możliwie najczystszej otoczeniu, korzystając z żywności produkowanej bez użycia środków chemicznych. Turystyce ekologicznej sprzyja budowa obiektów turystycznych zgodnie z wymogami ochrony środowiska. Polega to przede wszystkim na zastosowaniu nowych technologii i materiałów, racjonalnej gospodarce wodnej, ściekowej i energetycznej [Karbowski, Łejmel 2000].

Po przeanalizowaniu powyższych definicji możemy określić podstawowe zasady, którymi kieruje się ekoturystyka w zrównoważonym rozwoju. Są to:

- propagowanie zdrowego i produktywnego trybu życia w harmonii z przyrodą, udział ludności miejscowej we wszystkich przedsięwzięciach związanych z planowaniem i rozwojem turystyki na danym obszarze,
- dostosowanie działalności turystycznej do środowiska i krajobrazu,
- zachowanie zasobów przyrody oraz przywracanie obszarom ich pierwotnego charakteru,
- ochrona rdzennej kultury społeczności lokalnych,
- oparcie oferty turystycznej na miejscowym potencjale rozwojowym,
- dążenie do zmniejszania ilości odpadów oraz oszczędności energii i wody,
- nie stosowanie substancji niebezpiecznych i toksycznych,
- stymulowanie personelu, klientów społeczności lokalnych do zachowań proekologicznych,
- lepsze wykorzystanie istniejącej już infrastruktury,
- preferowanie projektów małych o niewielkim zasięgu przestrzennym,

- pozostawienie jak największej części zysku w gminie, a nie w obcych przedstawicielstwach,
- planowanie (całych regionów) – a dopiero potem zagospodarowanie,
- oszczędzanie terenu poprzez koncentrację zabudowy,
- pozostawienie niezbędnej przestrzeni dla zwierząt i roślin [Drzewiecki 1995, Garścia 1994, Iwicki 2000, Majewski 1993, Krupińska 2002, Wiatrak 1996, Woźniak 2001, Zaręba 2000].

Ekoturystyka wyróżnia się spośród innych form podróżowania przede wszystkim tym, że:

- jest ona formą aktywnego i dogłębnego zwiedzania środowiska przyrodniczego,
- strzeże harmonii ekosystemów przyrodniczych i odrębności kulturowej lokalnych społeczności,
- dostarcza środków finansowych skutecznej ochronie wartości dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego oraz przynosi realne korzyści ekonomiczne – społeczne ludności miejscowej [Zaręba 2000].

Mówiąc o jakiegokolwiek działalności gospodarczej, a do takiej ekoturystyka się zalicza, należy zwrócić uwagę na zagadnienia marketingowe. Otóż bardzo ważna jest strategia marketingowa, która w turystyce oznacza koncepcję rozwoju turystycznego regionu w dłuższej perspektywie czasowej. Nadaje ona kierunek wszystkim poczynaniom i określa sposób zachowania na rynku turystycznym [Sznajder 1995]. Do najistotniejszych zasad tworzenia strategii z punktu widzenia działalności ekologicznej w usługach turystycznych należą:

- objęcie priorytetem ochrony przyrody i kultury,
- edukowanie i mobilizowanie do zachowań zgodnych z wymogami ochrony środowiska,
- tworzenie produktu turystycznego, który nie zagraża środowisku przyrodniczemu i kulturowemu danego regionu,
- zwiększenie świadomości ekologicznej społeczeństwa,
- przeprowadzanie badań naukowych dotyczących m.in.: wskaźników chłonności i pojemności turystycznej, wpływu turystyki na środowisko, itp. [Adamczyk 1997, Zaręba 2000].

Z rozwojem ekoturystyki w regionie wiąże się wiele możliwości pracy zarówno stałej jak i sezonowej np.:

- praca w usługach noclegowych, gastronomicznych, transportowych,
- obsługa przewodnictwa, organizacja wycieczek i specjalistycznych wypraw,
- prowadzenie zajęć związanych z ekologiczną edukacją,
- wytwarzanie pamiątek, sprzedaż artykułów spożywczych.

Tym samym rozwój ekoturystyki przyczynia się do:

- wzrostu dochodów rolników,
- poprawy warunków życia,
- poszerzenia horyzontów myślowych rolników,
- aktywizacji gospodarzy, którzy starają się stworzyć ciekawe, bardziej atrakcyjne warunki pobytu dla ekoturystów,
- zahamowania odpływu młodych ludzi z wsi do miast,
- zwiększenia szacunku do lokalnej kultury.

Społeczności lokalne odgrywają najważniejszą rolę w promocji ekorozwoju, ludność miejscowa nie musi rezygnować z wyuczonego zawodu, gdyż to jak pracuje, mieszka i co robi na co dzień jest dla turystów jedną z atrakcji [Kaliszczak 2000, Zaręba 1998]. Musi ona jednak dostrzegać korzyści i zalety płynące z rozwoju ekoturystyki w ich regionie. Jej udział potrzebny jest przede wszystkim w takich działaniach jak:

- zbieranie informacji na temat zasobów regionu, kluczowych problemów ekologicznych, ekonomicznych i społecznych,
- planowanie,
- realizacja planów ekoturystycznych,
- podział korzyści ekonomicznych, społecznych, politycznych, kulturowych związanych z rozwojem ekoturystyki [Drake 1991].

Niestety z wielu różnych powodów liczba gospodarstw ekoturystycznych w Polsce jest ciągle mała. Rolnicy zaangażowani w tego typu działalność turystyczną to najczęściej wiejska elita, czyli ci najbardziej przedsiębiorczy, aktywni i wykształceni.

Poziom zarządzania zrównoważonym rozwojem danej gminy lub miasta zależy w dużej mierze od świadomości jego mieszkańców. Ważne jest, aby użytkowe wartości środowiska zyskały wyższą rangę niż wartości przyrodnicze, aby odczuwać potrzebę ograniczeń związanych z ochroną środowiska naturalnego i kulturowego, posiadać wiedzę na temat źródeł i skutków zagrożeń [Boltromiuk 2000].

Instytucje odpowiedzialne za kreowanie polityki rozwoju, czyli władze samorządowe powinny prowadzić szeroką kampanię informacyjną i propagandową naświetlającą celowość podejmowania działań. Należy pamiętać, aby przy planowaniu rozwoju gospodarczego przez turystykę, uwzględniać potrzeby oraz propozycje wszystkich zainteresowanych rozwojem regionu podmiotów, pamiętając jednocześnie o harmonii ze środowiskiem przyrodniczym, kulturowym, społecznym i gospodarczym [Kizielewicz 2001].

Wszystkie formy ekoturystyki powinien łączyć specyficzny sposób organizowania podróży, w tym przede wszystkim troska o jak najmniejsze ingerowanie we wrażliwe ekosystemy oraz szerzenie edukacji ekologicznej, pobudzającej

naszą wrażliwość na sprawy przyrody. Przyjmując za kryterium klasyfikacji główny cel wyjazdu możemy wyróżnić następujące rodzaje turystyki ekologicznej:

- **ekoturystykę aktywną** (wędrowki piesze i rowerowe, wycieczki kajakowe, wycieczki konne),
- **wyprawy faunistyczne** (w celu obserwacji, fotografowania, malowania, itp.), w tym: wyprawy ornitologiczne, wyjazdy tematyczne, hobbystyczne, wyjazdy organizowane dla osób zainteresowanych gatunkiem lub grupą zwierząt,
- **wyprawy florystyczne** (w celu poznania, fotografowania, itp. roślin), w tym: wycieczki w celu poznania roślinności danego regionu, nauka rozpoznawania grzybów i ziół,
- **wyprawy kulturowe i etnograficzne**, w tym wycieczki piesze lub objazdowe po zabytkach regionu, wycieczki po tzw. szlakach dziedzictwa kulturowego, wyjazdy na festiwale i imprezy kulturalno – folklorystyczne, wycieczki edukacyjne z nauką miejscowych języków, rzemiosła, tańca ludowego,
- **wyprawy społeczne i naukowe** (zbieranie śmieci, wyprawy badawcze, warsztaty, wyprawy geologiczne, itp.) [Zaręba 2000].

5. Porównanie eko – i agroturystyki

W Polsce bardzo często utożsamia się pojęcia eko- i agroturystyki, czynią to nawet osoby z branży turystycznej. Dzieje się tak dlatego, że rynek usług ekoturystycznych w naszym kraju jest jeszcze mało popularny. Wypoczynek na wsi w gospodarstwie agroturystycznym może mieć wiele wspólnego z ekoturystyką i często odpowiada niektórym jej priorytetom (podtrzymywanie dobrobytu mieszkańców wsi, korzystanie z istniejącej już bazy noclegowej, dostarczanie turystom zdrowej żywności z własnych pól). Oczywiście właściciele niektórych gospodarstw świadczących usługi agroturystyczne wykazują dużą wrażliwość na sprawy ochrony środowiska, a swoją postawą i poglądami wpływają na zachowanie odwiedzających ich gości. Organizują oni swoim klientom atrakcje, które można zaliczyć do form ekoturystyki. Są to przede wszystkim: wycieczki konne, piesze, rowerowe, oprowadzanie po rezerwatach przyrody i parkach krajobrazowych, nauka rozpoznawania ziół i grzybów, itp. [Zaręba 2000]. Tylko w takim przypadku pojęcia agro- i ekoturystyki możemy traktować jako synonimy.

Najczęściej agroturystyka przybiera postać tzw. wczasów pod gruszą. Agroturystom zależy głównie na ucieczce od zgiełku wielkich miast, zanieczyszczonego powietrza, hałasu i pracy zawodowej. Ich celem jest bierna obserwacja, wypoczynek i upajanie się środowiskiem polskiej wsi. Właściciele gospodarstw agroturystycznych nie dokonują selekcji turystów, lecz przyjmują wszystkich, którzy chcą odpocząć w ich gospodarstwie. Jest to argument, który przemawia za tym, że występują sytuacje niebezpieczne dla środowiska przyrodniczego oraz

ludności miejscowej [Jalinik 2000]. Inspiracją dla ekoturystyki jest natomiast chęć poznania czegoś nowego, czegoś nie skażonego cywilizacją, czegoś wręcz dziewiczego. Propaguje ona zbliżanie się człowieka do środowiska naturalnego poprzez jego dogłębne poznanie i kontemplację.

Aby w najbliższych latach agroturystyka stała się domeną naszego regionu konieczne jest uświadomienie wszystkim zainteresowanym zależności między środowiskiem a turystyką. Rolnicy są właścicielami naturalnych dóbr, które wykorzystane w odpowiedni sposób mogą przynieść korzyści ekologiczne, jak i ekonomiczne zarówno poszczególnym gospodarstwom jak i całym społecznościom lokalnym. Domowe sposoby niewymagające wygórowanych nakładów to przede wszystkim:

- minimalizacja odpadów przez ograniczanie zużywanych opakowań oraz segregację odpadów,
- oszczędne gospodarowanie wodą przez naprawę uszkodzonych kranów,
- oszczędne gospodarowanie energią, przez stosowanie żarówek energooszczędnych.

Takie proste działania w agroturystyce powinny stać się normą i standardem. Wizerunkiem jakości i obowiązującym kanonem usług turystycznych świadczonych na wsi polskiej w XXI wieku powinien być certyfikat jakości ekologicznej, a światowe tendencje ekologizacji wielu dziedzin życia powinny stać się głównym kierunkiem rozwoju turystyki [Mysiak 2000].

Analizując sposób w jaki turystyka rozprzestrzeniła się przez ostatnie dekady nie dbając o środowisko, czy regionalną kulturę można dojść do wniosku, że wciąż jest dużo do zrobienia. Dlatego kontrolowanie turystyki na terenach wiejskich jest bardzo istotne. Czy jest to na pewno całkowicie nieszkodliwy rodzaj działalności?

W literaturze panuje pogląd, że turystyka wiejska stanowi formę ekoturystyki. Niemile doświadczenia wyniesione z kontaktów z turystami powodują niechęć ludności miejscowej do przyjezdnych. Świadczy to o tym, że ochrona środowiska społecznego w przypadku agroturystyki jest fikcją. Ochrona środowiska naturalnego wygląda jeszcze żałośniej. Krótki pobyt w dowolnej miejscowości letniskowej pozwala dostrzec jaki stopień zanieczyszczenia osiągnęły już woda, powietrze i grunty (niewydolność infrastruktury techniczno – usługowej). Degradacja środowiska w tych miejscowościach polega m.in. na natężeniu hałasu, zbyt dużym ruchu w stosunku do chłonności obszaru i jego zdolności regeneracyjnej.

Rozwój turystyki powinien sprzyjać kształtowaniu estetyki danego regionu. Jednak coraz częściej mamy do czynienia z zanieczyszczeniem akwenów czy ze zwiększoną ilością śmieci. W czasie sezonu turystycznego niemalże stałym elementem krajobrazu lasów, łąk, plaż stały się plastikowe butelki, puszki, foliowe opakowania, papierki. Z przykrością należy stwierdzić, że mimo rozmieszczo-

nych pojemników na śmieci turyści jakby na przekór wszystkim zasadom rzucają je na ziemię lub do wody [Jalinik 2000]. Tego rodzaju zanieczyszczenia stanowią bardzo duże zagrożenie dla wszystkich elementów przyrody ożywionej i nieożywionej, a biorąc pod uwagę wymiar estetyczny tego zjawiska, może ono zubożyć w sposób drastyczny każdy pejzaż [Zaręba 2000]. Istotnym zagrożeniem są także śmieci wytwarzane przez organizatorów ruchu turystycznego. Zdarza się, że owe odpadki składowane są na tzw. „dzikich wysypiskach” lub bezpośrednio trafiają do rzek i jezior. Dodatkowym źródłem zanieczyszczeń wody, tak jak w przypadku zanieczyszczeń powietrza są związki toksyczne ze spalin samochodowych oraz wycieki ropy i benzyny z łodzi motorowych [Winpenny 1995]. W konsekwencji przyczynia się to do wzrostu nakładów na oczyszczanie miejscowości, poprawę stanu kanalizacji, itp. [Kachniewska 1995].

Żywiłowy rozwój ruchu turystycznego na określonym terenie negatywnie oddziałuje na środowisko naturalne i lokalną strukturę społeczną. Oddziaływanie człowieka na środowisko przyrodnicze i szatę roślinną nazywamy **antropopresją**. [Jalinik 2000]. Podstawowym atrybutem antropopresji jest zmiana całości lub określonego elementu środowiska jako rezultatu działalności człowieka. Zmiany antropogeniczne nie zawsze mają charakter destrukcyjny, zakłócający równowagę ekologiczną, gdyż mogą się przyczynić, np. do ożywienia krajobrazu. Wiele jednak jej form można uznać za bezpośrednią przyczynę degradacji środowiska. Oddziaływanie negatywne może występować w formie niszczenia flory, fauny, tradycyjnych sprzętów i budynków, ugniatania gleby, zanieczyszczania środowiska spalinami, itp. – i jest to oddziaływanie bezpośrednie. Skutki pośrednie znane są dopiero po pewnym czasie. Szczególną uwagę należy tu zwrócić na związki ołowiu wydzielane przez pojazdy mechaniczne. Po przekroczeniu pojemności turystycznej regionu następuje zubożenie całego ekosystemu, co powoduje zachwianie jego równowagi ekologicznej.

Zmniejszenie wpływu turystyki na kulturę społeczności lokalnych jest bardzo trudne, a czasem i nie możliwe. Dotyczy to przede wszystkim obszarów zacofanych ekonomicznie, oddalonych od wpływu cywilizacji i krajów rozwijających się. Z jednej strony turystyka przyczynia się do rozwoju społeczno – ekonomicznego tych regionów, poprawiając byt ludności miejscowej, ale z drugiej strony w zamian za to zanikają wartości kulturowe zarówno duchowe, jak i materialne [Zaręba 2000].

Najistotniejsze szkody wyrządzone w środowisku społeczno – kulturowym obszarów wiejskich to:

- akulturacja, czyli przejmowanie wzorców zachowań od przyjezdných [Jędrzejczyk 1995],
- komercjalizacja kultury regionalnej,

- zanik autentyczności kultury regionalnej (pseudopamiętki) [Małachowicz 1997],
- niszczenie struktur społecznych i rozbijanie wspólnoty lokalnej, m.in. stosunków w rodzinie [Jędrzejczyk 1995],
- wzrost postaw konsumpcyjnych ludności miejscowej (wszystko za pieniądze, brak życzliwości gościnności, itp.),
- wzrost zjawisk patologicznych,
- niszczenie obiektów zabytkowych, wykopalisk, itp.

O sile wpływu przyjezdnych na ludność miejscową decyduje m.in.: dystans kulturowy, czas oddziaływania turystów na miejscowych, różnice ekonomiczne pomiędzy przyjezdnymi a społecznością lokalną oraz sposób zetknięcia się turystów z „gospodarzami”.

Prawie wszyscy właściciele gospodarstw agroturystycznych przeszli specjalistyczne szkolenia, jednak w kwestii ochrony środowiska nic nie robią, gdyż uważają, że leży to w gestii władz samorządowych [Sławiński 2002]. Dla wielu z nich agroturystyka to tylko sposób by poprawić sytuację finansową swojego domostwa, a nie sytuację otaczającej ich natury. Zależy im na zysku czysto ekonomicznym, a nie takim, który jednocześnie wpłynie pozytywnie na przyrodę i „sąsiadów”.

Istotna rola eko- i agroturystyki w zrównoważonym rozwoju wsi przejawia się także w kontekście integracji z Unią Europejską, ponieważ według programu Wspólnoty Europejskiej turystyka nie może być uciążliwa dla środowiska naturalnego. Wspierane jest zatem inwestowanie w niezbędną infrastrukturę zapewniającą trwałą równowagę zarówno turystyki jak i stanu zasobów naturalnych i kulturowych. Bardzo ważna jest również problematyka unifikacji krajowego rynku turystycznego z istniejącymi rozwiązaniami na rynku Unii Europejskiej. Dążąc do rozwoju zwłaszcza agroturystyki należy ją dostosować do wymagań i norm unijnych [Kisiel, Białobrzeska, Marks 2000].

6. Podsumowanie

Bardzo często z ekoturystyką utożsamiana jest agroturystyka. Wydaje się jednak, że pojęcia te nie są równoznaczne. Zasadnicza różnica polega na tym, że ekoturystyka podkreśla związek ze środowiskiem przyrodniczym, a agroturystyka ze środowiskiem wiejskim. W przypadku agroturystyki można mieć mieszane uczucia. Istnieje bowiem wiele wątpliwości, czy agroturystyka może być zaliczana do tych form turystyki wiejskiej, które kładą nacisk na ochronę środowiska. Aczkolwiek agroturystyka jest organizowana na terenach o dużych walorach przyrodniczych, społecznych i kulturowych, to nie zawsze podmioty świadczące usługi turystyczne, jak również turyści posiadają świadomość ekologiczną, czyli czują się zobowiązani do ochrony i racjonalnego korzystania z tych zasobów.

Spośród wszystkich form turystyki wiejskiej najbardziej zgodna z zasadami zrównoważonego rozwoju jest ekoturystyka. Powinniśmy dążyć do tego, by pozostałe rodzaje turystyki organizowanej na obszarach wiejskich (w tym agroturystyka) opierały się na podstawowych zasadach ekoturystyki.

LITERATURA

1. Adamczyk J. (1997): Eko-produkt w strategii rozwoju przedsiębiorstw. [w:] *Ekologia wyrobów*. Materiały Konferencyjne. Katedra Ekologii Wyrobów. AE Kraków; 142 – 144.
2. Bołtromiuk A. (2000): Funkcje ochronne obszarów wiejskich a świadomość ekologiczna społeczeństwa. *Roczniki Naukowe SERiA*, tom II, zeszyt 2; 56 – 60.
3. Drake S.P. (1991): Local Participation in Ecotourism Projects. [w:] *Nature Tourism*. Whelan T. – red., Islands Press, Waszyngton 1991.
4. Drzewiecki M. (1995): Agroturystyka. Założenia – uwarunkowania – działania. Instytut Wydawniczy „Świadectwo”, Bydgoszcz.
5. Freizeit- und Fremdenverkehrsgeographie (1997): Institut für Tourismus, Freie Universität Berlin, Materialien Nr. 16. Berlin 1997.
6. Garścia E. (1994): Ekoturystyka. *Aura* 11/1994.
7. Iwicki S. (2000): Uwarunkowania zrównoważonego rozwoju turystyki na obszarach wiejskich. [w:] *Problemy rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich w województwie kujawsko – pomorskim, Synteza badań oraz kierunki działania*. Łojewski S., Skinder Z. – red., Wydawnictwo Uczelniane ATR, Bydgoszcz.
8. Jalinik M. (2000): Antropopresja w agroturystyce. *Roczniki Naukowe SERiA*, tom II, zeszyt 2; 41 – 45.
9. Jędrzejczyk I. (1995): Ekologiczne funkcje i uwarunkowania turystyki. Wydawnictwo „Śląsk”, Katowice.
10. Kachniewska M. (1995): Aktywizacja rozwoju obszarów wiejskich przez turystykę – szanse i zagrożenia. [w:] *Regionalne aspekty agroturystyki w Polsce*. Materiały Konferencyjne, III Ogólnopolskie Sympozjum Agroturystyczne; 19 – 25.
11. Kaliszczak L. (2000): Świadomość ekologiczna jako warunek wdrażania zrównoważonego rozwoju w skali lokalnej. *Roczniki Naukowe SERiA*, tom II, zeszyt 2, 25 – 30.
12. Kamieniecka J. (1995): (Eko)turystyka zielonym rynkiem pracy. Instytut na rzecz Ekorozwoju, zeszyt nr 6/95, Warszawa.
13. Karbowiak K., Łejmel K. (2000): Turystyka wiejska na obszarach chronionych. *Roczniki Naukowe SERiA*, tom II, zeszyt 2; 61 – 65.
14. Kisiel R., Białobrzeska R., Marks R. (2000): Rola i miejsce agroturystyki w ekorozwoju wsi. *Roczniki Naukowe SERiA*, tom II, zeszyt 2; 7 – 11.
15. Kizielewicz J. (2001): Turystyka zrównoważona szansą rozwoju społeczno-gospodarczego regionu. *Roczniki Naukowe SERiA*, tom III, zeszyt 6; 80 – 84.
16. Kołoszko-Chomentowska Z. (2001): Ekologiczne aspekty rozwoju agroturystyki. *Roczniki Naukowe SERiA*, tom II, zeszyt 6; 85 – 89.

17. Krupińska W. (2002): Wybrane problemy rozwoju turystyki na obszarach wiejskich. *Roczniki Naukowe SERiA*, tom IV, zeszyt 6, 2002; 111 – 115.
18. Majewski J. (1993): Źródła i warunki turystyki wiejskiej jako formy turystyki alternatywnej. *Zeszyty Naukowe AR w Poznaniu*.
19. Małachowicz E. (1988): *Ochrona środowiska kulturowego*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa – Kraków.
20. Mysiak K. (2000): Ekologiczne uwarunkowania rozwoju agroturystyki na pojezierzu kaszubskim. *Roczniki Naukowe SERiA*, tom II, zeszyt 2; 92 – 95.
21. Niezgoda A. (2000): Nowe trendy w popycie turystycznym a idea zrównoważonego rozwoju. [w:] *Turystyka wiejska w perspektywie europejskiej, Materiały Konferencyjne, VIII Ogólnopolskie Sympozjum Agroturystyczne*; 43 – 50.
22. Parks for Life. Action for Protected Areas in Europe. (1994). The IUCN Commission on Natural Parks and Protected Areas (CNPPA), IUCN, The World Conservatorium Union, Gland 1994.
23. Sławiński K. (2002): Zmiany społeczno-gospodarcze wsi w następstwie działalności agroturystycznej na przykładzie powiatu złotowskiego. *Roczniki Naukowe SERiA*, tom IV, zeszyt 6, 2002; 161 – 166.
24. Sznajder A. (1995): *Strategie marketingowe na rynku międzynarodowym*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
25. *Tourism and Environment. Questions and Answers*. (1997). No 3, Council of Europe, Strasbourg 1997.
26. Wiatrak A.P.(1996): Wpływ agroturystyki na zagospodarowanie obszarów wiejskich. *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej*, nr 1; 34 – 45.
27. Winpenny J.T. (1995): *Wartość środowiska. Metody wyceny ekonomicznej*. Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
28. Woźniak M. (2001): Turystyka wiejska i jej powiązania z rolnictwem, ekologią i etyką. *Zeszyty Naukowe SERiA*, tom III, zeszyt 6; 21 – 24.
29. Zaręba D. (2000): *Ekoturystyka – wyzwania i nadzieje*. Wydawnictwa Naukowe PWN, Warszawa.

ANNA JANKOWSKA-DYMET

FORMY I ZNACZENIE TURYSTYKI WIEJSKIEJ W ZRÓWNOWAŻONYM ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH

STRESZCZENIE

W artykule poruszono zagadnienia związane ze zrównoważonym rozwojem turystyki. Spośród wszystkich form turystyki najbardziej zgodna z zasadami ekorozwoju jest ekoturystyka, która opiera się na atrakcyjnym środowisku naturalnym i krajobrazowym. Jej celem jest minimalizowanie szkód społecznych i ekologicznych przy jednoczesnym zapewnieniu ścisłego kontaktu z przyrodą. W założeniu turystyka wiejska powinna spełniać wszystkie te warunki i stąd zapewne „błędny” w literaturze pogląd, że stanowi ona formę ekoturystyki. W opracowaniu przedstawiono podstawowe różnice między eko – i agroturystyką. Porównując obie formy turystyki należy stwierdzić, że ekoturystyka podkreśla związek ze środowiskiem przyrodniczym, a agroturystyka ze środowiskiem wiejskim.

ANNA JANKOWSKA-DYMET

FORMS AND IMPORTANCE OF RURAL TOURISM IN SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF RURAL AREAS

SUMMARY

In the hereby article there have been discussed the problems regarding definition of the sustainable tourism development. Among all forms of tourism, eco-tourism is particularly consistent with the principles of sustainable development as it is based on the attractive environment and landscape. The aim of it is to minimize social damages simultaneously provided accurate contact with nature. Rural tourism should fulfill all these conditions and therefore in the literature you can encounter the misjudged” opinion that rural tourism is a form of eco-tourism. This study presents fundamental differences between agri-tourism and ecotourism. Comparing the both forms of tourism there can be state that eco-tourism emphasize connection with environment, and agri-tourism with rural environment.